

Innføring og metode i offentlig rett v/Per Helset

Revidert disposisjon 23.08.05

1. Rett og rettstenkning

1.1 En karakteristikk av jussen: Mer enn straff...

- Hva er juss?
- Hvem er jurist/rettsanvender?
- Hva er gjeldende rett? Høyesteretts rolle
- Rettsdogmatikk og rettspolitikk

1.2 Rettsregler og rettssubjekter

- Rettsregler: Hva er det?
- Hvordan skapes rettsregler – og hvem skaper dem?
- Lovtekst og rettsregel
- Ulike tolkningsresultater
- Rettssubjekter: Fysiske og juridiske personer

1.3 Rettsreglenes funksjon.

- Spre kompetanse, plikter og ansvar
- Regulere konfliktløsning og tvang/tvangsfullbyrdelse
- Garantere rettssikkerhet: Særlig legalitetsprinsippet, lex superiorprinsippet og domstolskontrollen
- Oppsummering: Behov for primære, sekundære, tertiære og kvartiære rettsregler

1.4 Juss og adferd

- Juss: "Teori"
- Adferd: "Praksis"
- Retts sosiologi
- Kriminologi
- Rettsøkonomi
- Statsrett/forvaltningsrett vs. statsvitenskap/offentlig administrasjon

1.5 Juss og andre normer

- Jus vs. skikk og bruk
- Jus og moral
- Jus og politikk

1.6 Rett og makt/tvang

- Rett som grunnlag for legitim maktbruk
- Jussen binder makten ("begrenser")
- Jussen hjemler maktbruk ("gir muligheter")

1.7 Rettssystemet

- Regel eller skjønn
- Kondisjonale (hvis-så)
- Regeltyper:
 - lovbaserte og ikke-lovbaserte rettsregler
 - primære, sekundære, tertiære og kvartiære rettsregler
 - pliktregler: Forbud, påbud, tillatelser og fritakelser
 - kompetanseregler: Personelle/materielle/prosessuelle kompetanseregler
 - Ansvarsregler: Strafferegler og erstatningsregler
 - Oppbygning: Fragmentarisme og trinnhøyde
 - Privatrett/offentlig rett: Deler av det norske rettssystemet
 - Norsk rett/folkerett: To atskilte rettssystemer

1.8 Rettsanvendelsen i praksis

- Sivile saker ved domstolene
- Forvaltningssaker
- Straffesaker

1.9 Rettskildelære og juridisk metode

- Hva kan, bør eller må/skal vi legge vekt på i rettsanvendelsen?
- Tre rettskildegrupper: Knyttet til loven, basert på praksis og s.k. reelle hensyn: Rimelighet/hensiktsmessighet m.v.
- Loven: Lovtekst, forarbeider og etterarbeider
- Praksis: Domstolspraksis, forvaltningspraksis, statspraksis, privates praksis m.v.
- Rimelighet/hensiktsmessighet m.v.
- Annet? Teori, folkerett etc.
- Jf. mer om rettskilder og juridisk metode i punkt 3 nedenfor

2. Nærmere om noen offentligrettslige grunnbegreper, grunnverdier og grunnprinsipper (ikke på "forvaltningsrett for ikke – jurister")

2.1. Begrepene

2.1.1 Nærmere om rettsregler, "lærer om x" og "prinsipper om y"

- Rettsregler
- "Lærer"; er maktfordelingslæren en rettsregel?
- "Prinsipper"; er legalitetsprinsippet en rettsregel?

2.1.2 Nærmere om kompetanse og plikt

- Kompetanse (myndighet):
- Plikt

4. Grunnprinsipper og metode i offentlig rett

- 4.1 Offentlig rett: Statsrett, forvaltningsrett, kommunal rett, strafferett, velferdsrett, prosess, internasjonal rett, m.v.
- Store ulikheter innen fagområdet
 - Praktisk fellestrekk: Stat eller kommune involvert
 - Prinsipielt fellestrekk: Utøvelse av "høyhetsretten" overfor private (stat og kommune kan bestemme ensidig over private ved lov, forskrift og enkeltvedtak) – Private kan normalt bare binde andre ved avtale
- 4.2 Konsekvens av ensidige vedtak: Rettssikkerheten er særlig viktig innen offentlig rett. Rettssikkerhetselementer:
- Formelle elementer:
 - Rettsanvendelse iht skrevne, generelle regler
 - Legalitetsprinsippet (særlig strafferett og forvaltningsrett)
 - Lex superiorprinsippet (alle rettsområder)
 - Saksbehandling (kontradiksjon, grundig utredning/belysning m.v. innen all prosessrett)
 - Klage - eller ankemuligheter (innen all prosessrett)
 - Ekstern kontroll (uavhengige domstoler, Sivilombudsmannen m.v)
 - Materielle elementer:
 - Minimumsrettigheter (for eksempel innen velferdsretten)
 - Respekt av menneskerettigheter
- 4.3 Offentligrettslig metode og rettskildelære – noen problemstillinger
- Forvaltningsrett og strafferett:
 - Oftere lovbasert (legalitetsprinsippet)
 - Inngrep - varsomhet med utvidende tolkning/analogier
 - Forvaltningsavtaler ("avtaler istedenfor vedtak") - spørsmål om saksbehandlingsregler for vedtak gjelder
 - Særskilte rettskildefaktorer i forvaltningsretten: Rundskriv, ombudsmannsuttalelser og forvaltningspraksis ofte viktige faktorer (cfr. privatretten)
 - Statsrett
 - Særtrekk ved Grunnloven: Gammel og vanskelig å endre ("grunnlovskonservatismen" m.v.), korte, generelle regler og prinsipper, fragmentarisk og ufullstendig, binder lovgiveren m.v.
 - Grl. er lex superior, men må ofte tolkes liberalt ("stivhet i formen...")
 - Særskilte rettskildefaktorer: Statspraksis/"konstitusjonell sedvanerett" ofte viktig. Lovtekst, forarbeider, reelle hensyn og juridisk litteratur ofte større eller mindre vekt enn ellers i rettsanvendelsen
 - Finnes en egen offentligrettslig rettskildelære/metodelære?
 - Forskjell fra privatrettens rettskildelære: Rettssikkerhetens betydning, inngrepsproblematikken, jf. de ensidige vedtakene: Den forpliktete/rammede er ofte uenig i vedtakene

5. Kort om statsrett

1. Statsmaktene

- Oversikt: Utøvende, dømmende og lovgivende makt
- Sammenheng mellom organ og funksjon

2. Den utøvende makt

- Begrepene "Kongen" og "Regjeringen"
- Kort om monarkens rettsstilling
- Regjeringen: Lovgivningsoppgaver og forvaltningsoppgaver
- Regjeringens organisering og saksbehandling
- Nærmere om Regjeringens lovgivningsoppgaver: Foreslå og sanksjonere formelle lover, egen lovgivning: Forskrifter, provisoriske anordninger og kirkelige anordninger
- Nærmere om Regjeringens forvaltningsoppgaver: Intern og ekstern forvaltningsvirksomhet, ledelse av statsforvaltningen (instruere, organisere og omgjøre etc.), regler i Gr.l.: §§ 12, 16-22, 25 og 26

3. Den dømmende makt

- Organisasjon: Alm. domstoler og særdomstoler. Høyesterett
- Domstolenes uavhengighet: Personelt, funksjonelt og organisatorisk
- Domstolenes oppgaver: Konfliktløsning og rettsskapelse (særlig Høyesterett)
- Prøvelsesretten: Kontrollen med Stortingets og forvaltningens vedtak
- Domstolenes prøvelse av lovers grunnlovsmessighet
- Domstolenes prøvelse av forvaltningsvedtakenes lovmessighet

4. Den lovgivende makt (kort)

- Organisasjon: Stortinget, Odelstinget, Lagtinget, komiteene etc.
- Stortingets oppgaver: Lovgivning, skatt og bevilgning, kontroll (Riksrevisjonen, Sivilombudsmannen, spørretimen m.v, jf. Gr.l.§ 75 og Stortingets forretningsorden)